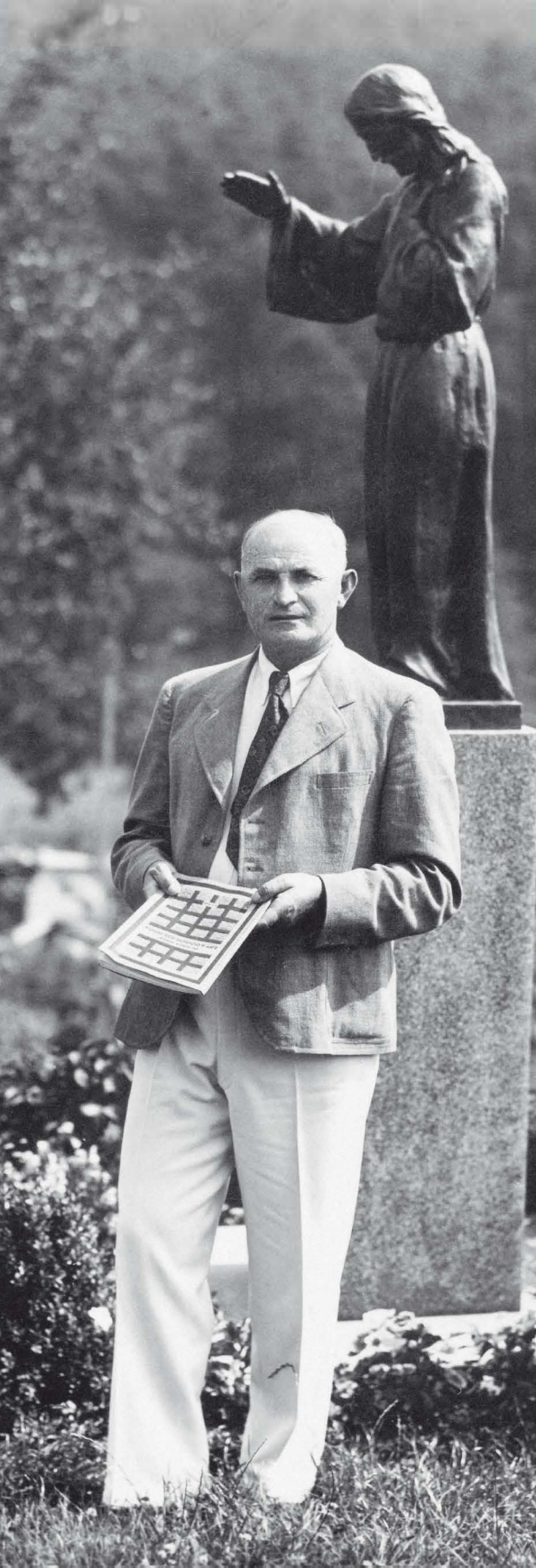

Martin Šulc /
Ivana Šulcová

Životní příběh Jana Mikoláška

*Pravda
o slavném
českém léčiteli*

Mladá
fronta

Životní příběh Jana Mikoláška

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Martin Šulc, Ivana Šulcová

Životní příběh Jana Mikoláška – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MLADÁ FRONTA

**Životní příběh
Jana Mikoláška**

Martin Šulc /
Ivana Šulcová

Životní
příběh
Jana
Mikoláška

*Pravda
o slavném
českém léčiteli*

Mladá fronta

Text © Martin Šulc, Ivana Šulcová, 2020

Fotografie na obálce © archiv M. Šulce, 2020

Filmové fotografie na přebalu © Marlene Film Production s.r.o.,
2020

ISBN 978-80-204-5539-0 tištěná kniha

ISBN 978-80-204-5792-9 ePub

ISBN 978-80-204-5794-3 Mobi

ISBN 978-80-204-5793-6 PDF

Předmluva

Jan Mikolášek byl svého času známý český bylinář. Domníval se, že má výjimečný dar od Boha poznat z lidské moči, jaké má člověk zdravotní neduhy, a podle toho mu z bylinek připravit léčebnou směs. Z pěstitele zeleniny a aranžéra květinových věnců se vypracoval na nejznámějšího přírodního léčitele v Československu. Za svůj život nasbíral mnoho přezdívek. Říkali mu „zázračný lékař“ nebo také „šarlatán“. Pro novináře byl „lidový léčitel“, ovšem někdy i „mastičkář a poberta“. Sám se považoval za zahradníka a bylináře, respektive za přírodního lékaře.

Více jak půl století pomáhal lidem k uzdravení a mezi bylinami prožil celý svůj život. Když Jan Mikolášek s bylinkařením začínal, panoval císař František Josef I., silnice byly často jen z udusané hlíny a místo aut je brázdily koňské povozy. Když se svým léčitelstvím končil, Američané stanuli již po páté na Měsíci. Setkal se s vládnoucími Habsburky i s dělnickými prezidenty.

Prokazatelně pomohl mnoha lidem – ať už určením správné diagnózy, namícháním bylinné směsi, nebo penězi a dobrou radou. V léčitelských začátcích byl ochoten cestovat desítky kilometrů za nemajetným chudákem, který pro nemoc nedokázal vstát z postele. Pomohl svými metodami vyléčit tisíce nemocných, ačkoliv mohlo jít v některých případech o placebo efekt. Celou svoji léčitelskou kariéru se snažil obhajovat své nadání a pro ostrá slovíčka nechodil daleko.

Pacienti čekali hodiny v zimě, aby jim mohl věnovat pět minut svého času, zatímco jiní horlivě sepisovali na Mikoláška udání. Kořeny této nenávisti spočívaly v jeho

impulzivní povaze, vysokých výdělcích a ve vlastní bylinářské činnosti, poněkud záhadné a nesrozumitelné pro většinu prostých obyvatel. Mezi tradiční nepřátele patřila i státní moc a jí podřízený tisk, kde se občas za své léčitel-ské metody stával terčem posměchu.

Přesto nikdy neměl nouzi o početnou klientelu. Přátelil se s vlivnými a slavnými lidmi, což zvyšovalo lesk jeho jména. Mnozí ho považovali za autoritu. Obdiv veřejnosti si patřičně užíval.

Mikolášek říkal: „Léčil jsem ministry, vysoké duchovní hodnostáře, generály, univerzitní profesory, slavné herce, hudební skladatele, vědce, spisovatele. V nemoci jsou si všichni rovni. V jiném smyslu je nemoc nejbezpečnější cesta k demokracii.“

Tak například jeho pacienti byli Hana Benešová (manželka prezidenta E. Beneše), herec Saša Rašilov, herečky Růžena Nasková nebo Olga Scheinpflugová či významný český umělec Max Švabinský.

Překračoval klacky, které mu pod nohy házela byrokracie za první republiky, obhájil se před nacistickými okupanty a dlouhá léta odolával nátlakům komunistické moci. V dobách budování socialismu a stalinských represí dráždil okolí svým okázalým způsobem života, neskrývanou vírou v Boha a zmíněnou léčitelskou činností. Svůj boj však nevzdával. Byl přesvědčen, že koná dobro pro blaho lidu a lidé jej potřebují. Komunistický režim v Československu ovšem takové lidi netrpěl.

Kniha částečně čerpá z pamětí Jana Mikoláška. Ačkoliv sám zajímavě vypráví, je nutné brát tyto vzpomínky s rezervou. Věrně však zachycují tehdejší dobu.

**I. Na cestě
ke slávě
(1889–1945)**

Dětství a mládí

Příběh lékaře Jana Mikoláška se začal psát 7. dubna 1889 v Rokycanech na Plzeňsku. Na svět přišel jako páté dítě zahradníka Antonína Mikoláška a jeho ženy Barbory, rozené Petrové. Novorozence křtil Antonín Podlaha (1865–1932), významný kněz, spisovatel, historik umění a docent Univerzity Karlovy, který tehdy v městečku krátce působil. Zajímavé je, že v rodné matrice byl malý chlapec zapsán pod příjmením Mikulášek, zatímco celý život se pak podepisoval jako Mikolášek.¹

Janův otec Antonín byl již potřetí ženatý. Pocházel z Chomutova, kde se vyučil v zahradnickém oboru. Poté odešel do světa na zkušenou, jak bývalo dříve častým zvykem. Ten tehdejší „zahradnický svět“ představovalo sousední Německo. V té době zde byla okrasná zahradnická architektura a vše, co s ní souviselo, na vysoké úrovni. Později Anton zahradničil na honosných sídlech v okolí Plzně, zejména na zámku v Mirošově. Pracoval jako vrchní zahradník u hraběte z Valdštejna, až se časem osamostatnil a zařídil si v Rokycanech vlastní zahradnictví. Jelikož Antonín Mikolášek vyrůstal v německém prostředí, mluvil německy lépe než česky. V písemné formě měl v češtině vážné nedostatky. Cítil se však jako Čech (rod Mikoláškových žil od konce 16. století na Sedlčansku) a v tom duchu s manželkou vychovávali i své děti. Doma se hovořilo česky a Mikoláškoví posílali své potomky do Sokola.

¹ Je to malá záhada. Bylinář se vždy podepisoval „Mikolášek“ a tuto podobu příjmení měl ve svých osobních dokladech. Evidentně se na podobě příjmení moc nebazírovalo ani na konci 19. století, jelikož sourozenci jsou v matrikách uváděni střídavě „Mikolášek“ a „Mikulášek“. Většina úřadů a někteří novináři užívali tvaru „Mikulášek“. Často se to pletlo. Předci Jana Mikoláška se většinou psali „Mikolášek“.

Malého Jendu, společně s ostatními sourozenci, rodiče vedli v duchu katolické víry. Dvakrát denně se musel modlit a v rodině se slavily pouze svátky (jmeniny), nikoliv narozeniny, kromě tatínkových. Děti při přání líbaly otci ruku.

Jan vyrůstal v čísle popisném 49 v Soukenické ulici a na své dětství vzpomínal v dobrém. Alespoň pokud vycházíme z jeho pamětí. Jako dítě byl klidný a šetrivý a nevadilo mu učení ve škole. Jelikož Mikoláškoví provozovali zahradnictví, Jenda se již od mala zajímal o květiny a bylinky. Matka Barbora, kterou měl velmi rád, pěstovala a sušila rostliny, jimiž kurýrovala celou svoji rodinu. Jenda se vždy maminky ptal, jak pomáhá nemocným. Možná už v té době se u něj objevil první zájem o léčitelství.

Na otce ve svých pamětech vzpomínal takto: „Učednická léta v Německu zanechala na otci mocné stopy v jeho životě, zvláště když si uvědomíme, že neměl příčiny Němce nenávidět, neboť se stýkal hlavně s Němci svého oboru, s těmi, kteří se zabývali květinami a ovocným stromovím, prostě přírodou. Tedy s lidmi dobrými. A tatínek, stejně jako já, nikdy nerozlišoval lidi podle toho, kterým jazykem mluví, zda česky, či německy, ale podle toho, zda je to člověk dobrý, nebo ne.“

Jan měl citově blíže ke své matce Barboře. Ve vzpomínkách ji popisoval jako silnou, statečnou, ve skutcích i myšlení nesmírně poctivou ženu. Tvořila spolehlivou páteř celé početné rodiny a byla zajímavější člověk než otec: „Když jsem sám, starý člověk s bílou hlavou, stál nad mrtvou maminkou, připadal jsem si jako osiřelý, polekaný chlapec, jakoby opuštěný a vydaný na pospas divokému víru života.“

Barbora Petrová se narodila ve Starém Plzenci v rodině velkostatkáře a starosty. Měla třináct sourozenců a rodina vlastnila pole, lesy a také koně. Bohužel po spekulacích jejího otce v plzeňských pivovarech přišli o všechny peníze.

Otec Barbory se nikdy nevzpamatoval ze ztráty majetku a skončil jako žebrák.² Matka Barbory stěží vychovávala, a hlavně živila své děti. Žili pak v bídě. Když bylo Barboře dvanáct let, vzala si ji k sobě teta, jejíž jediná dcera tragicky zahynula. Bára tedy vyrůstala u tety, ale po její smrti se opět stěhovala, tentokrát k příbuzným ve Štáhlavech. Ti vlastnili malý pivovar a Barbora zde pracovala jako služka. Tady se seznámila s Antonínem Mikoláškem, který byl o dvanáct let starší a tehdy již dvojnásobný vdovec. Vyvdala tři děti a dalších osm porodila. Kromě dětí se starala o domácnost, zahradnictví a také chovala dobytek a drůbež. Když byly děti malé, nejraději poslouchaly vyprávění o starých časech. Mikolášek rád vzpomínal na matčino předčítání z *Národní politiky*. Zvláště jej zajímala témata o nemocech a neštěstích. Když četla o rakovině, oba se s otcem křížovali: „Od té nemoci nás Pánbůh ochraň!“

V roce 1907 Janův otec zemřel. Láska ke karbanu a sázkám ho dohnala a vzala mu to nejdražší – život. Antonín Mikolášek si upletl oprátku, vyšel směrem ke stráni nad Padrťským potokem a spáchal sebevraždu. Jan se nikdy nedozvěděl, jaký k tomu měl otec skutečný důvod. Po zbytek života se mohl jen domnívat.

Škola malého Jana bavila. Po otci zdědil talent na jazyky, mluvil dobře německy. Velký vliv na jeho osobnost měli především učitelé v obecné škole, neboť podle Mikoláška „pomohli utvářet charakter příštího člověka“ stejně, a možná i lépe než rodiče. Byl spíše průměrným žákem, občas přinesl i trojku. Nejraději měl tělocvik, zpěv a přírodovědu. Tady poprvé objevil svůj kladný vztah k přírodě a vrozený zájem o její produkty. Kromě učení pomáhal Jan v rodinném zahradnictví.

2 Již v té době docházelo ke zkrachování a následnému ozebračení lidí, kteří do různých podniků vložili často své jediné peníze.

Zapojen byl i do církevního života v Rokycanech. Do svých třinácti let ministroval u místního kaplana.

Jak již bylo řečeno, starý Antonín Mikolášek neoplýval dobrou znalostí českého jazyka. Vypovídá o tom i jedna tragikomická historka, která se odehrála v místní hospodě. Antonín seděl v restauraci a díval se na obraz se stádem jelenů. Dobrácky se někoho zeptal, jak se ta zvířata česky jmenují. „To je vůl!“ vyprskl pan učitel sedící nedaleko. Starý pan Mikolášek opakoval, že je to opravdu krásný vůl, ale podle smíchu přítomných hned zjistil, že se stal terčem vtipu. Slovní roztržka mezi dvěma muži pak skončila tak, že Antonín Mikolášek řekl panu učiteli: „To je asi takový vůl, jako jste Vy!“ Tím však urazil učitelovu důstojnost a ten to zahradníkově rodině nikdy nezapomněl. Jinými slovy si zasedl na všechny Mikoláškovy děti.

Po ukončení třetí měšťanky se musel Jan rozhodnout, zda bude zahradníkem, nebo knězem. Ačkoliv byl Mikolášek velice zbožný a po celý život pevně věřil v Boha i v poslání největšího člověka Ježíše Krista, přece jen už tehdy pochyboval o posvátnosti kněžského povolání.

Bylinky sháněl už jako dítě, neděli co neděli se potuloval po lukách, trhal, žvýkal, cucal všemožné rostliny, leckdy se i přiotrávil. Už tehdy zřejmě cítil, že toto bude jeho životní poslání. Na měšťance sbíral byliny již pravidelně. Obstaral si jakýsi herbář psaný švabachem. Zkoušel míchat jednotlivé byliny, přičemž pokusnými králíky se stala jeho rodina. Jednou otec trpěl žaludečními potížemi a problémy s ledvinami, neboť si často dopřával oblíbené pivo. Jenda mu namíchal mátu, šalvěj a přesličku. Recept zabral a otci se ulevilo.

V domě u Mikolášků visely po celý rok na suchých místech pytlíčky sušených bylin. Byla to máta peprná, máta vodní, šalvěj lékařská, yzop lékařský, routa vonná nebo

zeměžluč. Přesto nemůžeme s určitostí říci, že někdo v jeho rodině měl nějaké léčitelské nadání. Takové balíčky musely viset tehdy skoro v každé rodině pod každou střechou, protože když někoho něco trápilo, sám si vybral bylinky, které pokládal za vhodné, a povařil si je. Lékař byl v té době drahý a chodil jen v případech, že se musel provést „chirurgický“ zákrok nebo když už byla smrt na jazyku.

Tatínek v zahradnictví pěstoval především zeleninu, ale nezapomínal ani na květiny. Hodně práce měli s celem, který zasypávali hrubým popelem smíchaným s říčním pískem. V zimě pařeniště přikrývali prkny a slámou. Na jaře přicházely báby zelinářky a kupovaly krásné celery, dohromady za deset až patnáct zlatých. Otec většinou za utržené peníze nakoupil nová semena a podnikl další sezonní investice. V Rokycanech však rodina zakusila i mnohé útrapy, časté byly zejména povodně způsobené rozvodněnou Klabavou. Jan chodil do tohoto potoka chytat jelce. Ryb zde tehdy bylo mnoho a bez obtíží jimi za chvíli naplnil celou nůši.

Učednická léta

Jenda se rozhodl následovat svého otce a vstoupil do učení na zahradníka. Zpočátku se učil přímo u táty, ale ten ho později poslal do odborné zahradnické školy v Mödlingu. Dnes se jedná o rakouské okresní město, ležící asi dvacet kilometrů jihozápadně od Vídně. Bydlel zde na internátu, který stál měsíčně třináct zlatých. V sedmnácti letech si tedy mladý zahradnický učeň musel přivydělávat, nejčastěji tedy zahradnickými pracemi u místních (a vídeňských) honosných domů. Je pravda, že již od mládí byl na peníze velice opatrný a později, když měl financí naopak

dostatek, dopřával si honosné věci. S přivýdělký se mu podařilo výdaje pokrýt a vyučit se. Poté byl doporučen na zámek hraběte Kálogázyho v Budapešti. Nutno podotknout, že maďarsky neuměl ani slovo, ale zvykl si. Zdokonalil se tu v dekoracích květin.

Další pracovní zkušenosti získal na zámku v Haliči v tehdejší Rakousku-Uhersku. Zámek stál na rovině nad městem Lvov, blízko hranic Bílé Rusi. Asi půl kilometru odtud se nacházela budova pohraniční finanční stráže a hraniční závory přes silnici. Proti prvnímu zámku, na okraji veselého velkoměsta, to bylo místo jako na nejzapadlejším venkově. Místodržitel rytíř von Urban, jemuž také říkali prezident, byl zámožný majitel velkostatků a sídel. Mikolášek bydlel na zámku v přízemí, v pokoji se dvěma okny do velkého dvora, upraveného jako zahrada. Kromě platu dostával zdarma stravu a prali mu také prádlo. Na množství jídla si nemohl stěžovat, ale s kvalitou to bylo velice špatné. Měl však štěstí, neboť za dobře odvedenou práci zahradníka získal k pronájmu byt s pěkným nábytkem a k tomu týdně fasoval dvě libry dobrého másla, litr sladké a litr kyselé smetany, dvě kila tvarohu a pět vajec. Navíc denně ještě litr mléka a otopu, kolik potřeboval. Pobíral 45 zlatých měsíčně. Změna životních poměrů mu zpříjemnila pobyt ve Lvově. Ve volném čase se nejčastěji toulal po Krakovské ulici, která byla nepřetržitou řadou židovských krámků se vším, nač si člověk vzpomněl. Před každým krámem stál v typickém kaftanu a s pejzy majitel a doslova tahal kolemjdoucí do svého obchodu, aby si šli něco koupit. Až na občasné opilé vojáky, kteří chodili do kasáren kolem domu, v němž Mikolášek bydlel, zde byl poměrně klid. Tedy pokud jste nepotkali vlky. Asi dva kilometry od domu byly totiž hluboké a rozlehlé lesy. Až příliš často se mluvilo o tom, kolik se tam skrývalo divoké zvěře.

Pro jistotu si Mikolášek pořídil šikovného psa, ovčáka, který svého pána doprovázel na procházkách. Jednou ho však bylinář s sebou neměl. Stalo se to těsně před Vánocemi. Venku byl sníh a po ránu ještě tma, navíc mrzlo, jen praštilo. Kolem půl sedmé ráno šel Mikolášek jako obvykle do služby na zámek. Uprostřed cesty ke své hrůze zpozoroval na vzdáleném poli smečku vlků, jdoucích v řadě za sebou. Snad nikdy v životě tak rychle neběžel. Celý určený doběhl k nejbližšímu statku, kde poprosil o přístřeší. Mladý gazda, který mu otevřel, mu pomohl a schoval ho v domě. Potom mu líčil, jak se vlci oné zimy přemnožili a škodí svému okolí. Prý tu občas došlo i k útoku na člověka. Zanedlouho ale mladého zahradníka zastihla ještě horší zpráva. Měl se dostavit k vojenskému odvodu.

Jan Mikolášek ve svých pamětech vzpomínal, jak se to-
muto odvodu vyhnul:

V haličském zákoutí mě také postihlo to, čemu se nikdo nemohl vyhnout – odvod. A tentokrát už třetí a poslední, u kterého bylo velmi těžko proklouznout. Dosáhl jsem toho, že jsem byl u dvou předchozích odvodů uznán neschopným, i když to každého udivovalo, jakmile se na mne podíval. Ačkoliv jsem snad měl trochu císaře pána rád, sloužit jsem mu nechtěl. Pátral jsem proto u všech známých po různých tajemstvích a dozvěděl jsem se, že několik dní před agentem nejedli, kouřili cigarety máčené v octě, kousali kávu a křídou, nespali a jiným podobným způsobem se snažili dočasně si uškodit na zdraví. Takto se jim podařilo rozbouřit srdce tak, že si pak na ně mohli stěžovat a vyhráli tím téměř vždy nad celou obvodní komisí. Nebudu zapírat, že také tímto způsobem jsem to dvakrát vyhrál. Ale ve Lvově to bylo jiné. Nějak jsem zanedbal shora popsanou pečlivou přípravu, a když jsem hlásil srdeční vadu, která v předešlých papírech

byla také zevrubně vypsána, mohli si všichni ukroutit hlavu a rozluštili to tak, že mi dali žlutozelený lístek, podle kterého jsem se měl do osmi dnů hlásit ve vojenské nemocnici ve Lvově k dodatečné prohlídce. Z pověřivosti vydal jsem se tam sedmý den, protože sedmička znamená štěstí. Do nemocnice se šlo přes veliký dvůr kasáren, kde se zrovna proháněli dragouni na kobylách. Akorát jsem se nachomýtl k tomu, že jeden voják s koně spadl a už u něho byl vousatý šupák, hrozně mu nadával, a dokonce ho dvakrát přetáhl rákoskou přes záda. To byl pro mě dojem nejen otrásající, ale i rozhodující. Do budovy jsem sice došel, ale pobíhal jsem tam po chodbách jen tak a posléze jsem se rozhodl, že se vůbec hlásit nebudu. Nevím, jak mě to napadlo, ale myslil jsem, že tím, že jsem se do nemocnice zkrátka dostavil, je celý můj třetí agent ukončen a že se budu moci doopravdy dušovat, že jsem v nemocnici byl. Ale že mi tam někdo řekl, že je to v pořádku. Ještě spíše jsem doufal, že se v tom zmatku na to nějak zapomene, zvláště když jsem u dvou odvodů už prošel.³

Za dobu svého haličského pobytu si mladý muž všímal i takových věcí, které jiní nevnímali, neboť byly od nepaměti stále stejné. Viděl bohatý, rozmarný a veselý život šlechtický a viděl neuvěřitelnou bídu lidí, kteří třeba po celý rok neměli ani krajíc žitného chleba. Místodržitel von Urban vlastnil několik velkostatků, jenže všichni správcové i ředitelé jeho majetek pilně rozkrádali. Jen v okolí měl na pěti místech veliké pastviny se stády krav o stu i více kusech, patřila mu dokonce i mlékárna, kde se vyráběly sýry, tvaroh a smetana. A kolem toho všude taková bída, že u nás v Čechách si ani ti nejchudší nedovedli něco takového představit. Někteří lidé bydleli opravdu jako zvěř,

3 MIKOLÁŠEK, Jan. *Mé paměti*. Jenštejn: 1954 (nevydáno), s. 83.

spali s dobyt看em a jedli celý rok ubohé nevykynuté ku-
kuřičné placky, které zapíjeli neslazenou brynzou z žita.
Špína a nečistota byla všude neuvěřitelná. Ti lidé vlastně
žili celý rok v ponižujícím nevolnictví, protože nesehnali
nikdy nejmenší kapitál do začátků, neměli ani na nářadí,
ani na osev, ani na hnojivo a místo toho, aby se zamysleli
nad úhorem, jehož se nikdy nedotklo rádló a kterým byly
jejich chaloupky obklíčeny ze všech stran, raději chodili až
deset kilometrů denně pěšky pracovat na panské za oprav-
dovou almužnu. Jedna věc přitom radostně překvapovala:
všude se hemžily tlusté, čiperné a veselé děti.

Na zámku u „arciknížete“ Wurmbrandt-Stuppacha

Jan Mikolášek měl v hlavě spoustu nových poznatků
nejenom zahradnických, ale i lidských a společenských
a v notesech hromadu poznámek o léčivých bylinkách,
a tak pomýšlel na lepší místo. Obrátil se na „zahradnic-
kou ústřednu“ – netrvalo dlouho a byl vyzván, aby poslal
fotografii a opisy vysvědčení z Mödlingu. Tak se dostal na
zámek Schlosswald v Himbergu ke knížeti Wurmbrand-
t-Stuppachovi.⁴ Mikolášekovi ale více imponovala hraběn-
ka⁵ a především její láska k přírodě a zvířatům. Nádherné

4 Takové místo se nám však nepodařilo identifikovat. Musíme si vybrat
budto zámek Schlosswald, ovšem ležící docela jinde, nebo městečko
Himberg. Problém zůstává také s titulací. Mikolášek zjevně se šlechtic-
kým titulem přeháněl. Arcivévoda nebo arcikníže byl titul panovníků
Rakouska, zejména se tedy týkal habsburského rodu (viz např. Franti-
šek Ferdinand d'Este).

5 Nazýval ji „arcikněžnou“.

parky kolem zámku s překrásně upravenými keři, skleníky s palmami, pomerančovníky, citronovníky, mandlovníky a kaméliemi, to byl svět, ve kterém se nejraději pohybovala. A stejně jako rostliny všeho druhu milovala zvířata. V parcích byly rozptýleny obrovské stáje a v nich na šedesát čistokrevných koní, z nichž nejvíce si šlechtična oblíbila krásného belgického hřebce. Ve stájích měl každý kůň svůj ohrazený prostor, kam se vcházelo skleněnými dveřmi s tabulkou uvádějící jeho jméno a rodokmen. Na dveřích dokonce visely záclonky a vázy s květinami zdobily chodby před stáji.

Hosté se na zámku Schlosswald nenudili. Pravidelně jich přijíždělo mnoho. Mikolášek míval hodně práce, neboť v zámku o šedesáti pokojích musely být všude ve vázách a vázičkách čerstvé květiny. A ty květiny, stejně jako vázy, musely ladit s barvou pokoje. Ke všemu měli někteří hosté zvláštní květinové rozmary; některou barvu nesnášeli nebo byli na něco alergičtí, zkrátka pro zahradníka samé starosti, protože si nemohl vzít na svědomí, aby byly jeho nedbalostí těžce poškozeny jemné nervy urozeného panstva. Kněžna například milovala růžovou barvu a vzhledem k tomu, že si ji Jan velice oblíbil, sháněl pro ni ze srdce rád nejkrásnější růžové květiny z celého parku a ze skleníků.

Krásná výzdoba na zámku byla důležitá, protože přijíždělo mnoho významných hostů.

Arcivévoda František Ferdinand d'Este

Nejdůležitějším a nejobávanějším hostem byl následník rakousko-uherského trůnu, arcivévoda František Ferdinand

d'Este⁶ se svojí manželkou Žofií, rozenou Chotkovou. Přijížděli na návštěvu i na několik týdnů. Jan Mikolášek a zámecký personál měli největší obavy právě z paní hraběnky. Na urozený pár vzpomínal mladý zahradník takto:

Arcivévoda Ferdinand d'Este byl plachý, strohý, věčně zachmuřený, mimo to se o něm říkalo, že tím vším zakrývá jen to, že nespokl všechnu moudrost světa. S naším pánem (Stuppachem) si jistě výtečně rozuměl. Náš arcivévoda d'Este sice vypadal nesmírně vznešeně, byl vysoký, hodně podobný poslednímu ruskému caru Mikulášovi, ale proti své choti byl ve všech směrech podřadnější. Byl povahy velmi naduté, ale na mozek dost pomalý. Nejvíc si zakládal na svém plnovousu, který mu musili denně stříhat přístrojem, ale ne víc ani míň než o půl milimetru. Taký myslím, že se lišil od konopišského následníka trůnu víc úpravou těch vousů než chytrostí. Ferdinand d'Este se přece jen na nás pousmál a někdy i vlídně promluvil, což byl s jeho strany jistě nesmírný ohled k tak nízkým osobám, jako jsme byli my zahradníci. Zato hraběnku Chotkovou jsme všichni srdečně nenáviděli, jako byla vůbec nenáviděna všude, kam přišla. Byla to žena nesmírně nafoukaná, zloštná, prchlivá, mstivá, a tím ovšem vděčný terč pomluv mezi všemi zaměstnanci. Říkalo se o ní, že si ji prostě arcivévoda vzít musil, protože byl s ní přistižen kdesi v Prešpurku v situaci, která nepřipouštěla pochyb. Protože byla svou šlechtickou šarží nekonečně hluboko pod hodností následníka trůnu, byl jejich sňatek morganatický, teda asi něco takového, jako kdyby si generální ředitel vzal svou úřednici nebo továrníkova dcera kresličce. Císař

6 Arcivévoda byl synovcem císaře Františka Josefa I. V zemích Koruny české vlastnil panství a zámky Konopiště a Chlum u Třeboně. Dne 28. 6. 1914 byl na něj a jeho manželku v Sarajevu spáchán atentát, kterému oba manželé podlehli. Tento útok se stal záminkou pro vypuknutí první světové války.

proto nevzal sňatek na vědomost a Chotkovou k sobě nikdy nepustil.⁷

Následník trůnu přijížděl občas i se svými dvěma syny, z nichž jeden, tenkrát jedenáctiletý, spadl jednou do hnojnice plné močůvky. Paní komorná ho prala a drhla od hlavy k patě, šaty mu usušila a vyžehlila, ale chlapec páchl dál a byla z toho velká kauza. Hraběnka Chotková chtěla dokonce okamžité propuštění komorné. Ale takových situací bylo více. A pokud hraběnka našla smítko za obrazem nebo koberec nebyl dokonale urovnán, výšivka na stolečku byla shrnutá, jedna květinka ve váze nedosáhla stopkou až do vody, a proto byla povadlá, dáma ztropila povyk a žádala, aby provinilec, jehož vinou utrpěla tak těžký nervový otřes, byl na místě propuštěn. Navíc se Chotková neustále obávala o svůj drahocenný život, takže jí permanentně střežili detektivové a hlídači. Zato arcivévoda neměl takové fízly rád a nepřál si je mít ani na dohled, takže museli vynakládat veliké úsilí, aby vzácného pána dobře pohlídali, a přece zůstali nepozorováni. Krčili se proto za křovím při jeho procházce zámeckým parkem, neslyšně se plížili nebo poskakovali od stromu ke stromu: „Nadbíhajíce mu, bylo to vždy velice komické.“ Arcivévoda chodil vřdycky sám parkem, zamyšlený a zasněný. Kdykoliv se přiblížil, zašeptal komoří: „Pozor, Jeho Výsost přichází, ať se chováte slušně!“

Mikolášek zaznamenal další okamžik:

Arcivévoda jde, vysokou čepici v ruce, pohazuje si s ní, náhle se zastaví, malýma očkama, posazenýma vyjeveně do dučaté tváře, pozoruje zamyšleně kamínek ležící v cestě. Shýbne se, zdvihne, prohlíží, zavrtí hlavou, jako by řekl: „No, tohle!

7 MIKOLÁŠEK, Jan. *Mé paměti*. Jenštejn: 1954 (nevydáno), s. 92.

Vzdychne a kamínek zahodí. Co na něm viděl zvláštního, bůh sud! Nebo zase motýlka na větvičce, ptáka, jak letí. Snad i on měl nějaký citový život a nějakou bolest. Vždyť jinak by to nebyl ani člověk. Kdopak z nás vidí do srdce takového panstva? Jednou mne následník na své pouti zastavil a ptal se, odkud jsem. To byla pro mne ovšem událost.

„Z Rokycan, z Čech,“ řekl jsem.

„Já sama znát cesky tróšku,“ on na to. Pak se ještě ptal, zda jsou Rokycany u Benešova. Smál jsem se a povídám:

„Kdepak, u Plzně!“

Tomu se náramně divil. Měl u Benešova zámek Konopiště, a snad proto si hloupě myslel, že všechno v Čechách je poblíž Konopiště anebo se aspoň určuje podle Benešova. Od té doby mě však vždycky zastavil a mluvil se mnou laskavě. Titulovali jsme ho „Seine Maiestät“, vždyť císař stál jednou nohou v hrobě a tohle byl náš příští nejvyšší vládce. Nemohli jsme tehdy tušit, že se císařem nikdy nestane, že bude za rok zavražděn a že vlastně bude záminkou rozpoutání strašlivého světového požáru. Vždycky, když jsem ho pozdravil, nesalutoval; neměl-li na hlavě čepici, dvakrát se lehce uklonil a kývl s úsměvem hlavou. To by byla jeho žena nikdy neudělala.⁸

Pro aristokratický pár se vařilo odděleně a říkalo se tomu „výsostná kuchyně“. Nikdo kromě vrchního kuchaře a zvláště vyvoleného pomocníka do kuchyně nesměl, neboť hraběnka Chotková se věčně strachovala, že budou otráveni.

Následník trůnu nebyl ovšem zdaleka jediným zlatým hřebem mezi zdejšími hosty. Na zámek se sjíždělo daleko víc hostů, a hlavně daleko vznešenějších nežli v prvních Janových štacích, v Maďarsku a v Haliči. Jednou zavítal

8 MIKOLÁŠEK, Jan. *Mé paměti*. Jenštejn: 1954 (nevydáno), s. 94.

na Schlosswald dokonce císař František Josef I. Na zámku se pořádal veliký hon a sjela se celá nejvyšší mocnářská šlechta. „Prostý člověk div neoslepl z těch metálů, zlatého lemování, šperků a šňůr na uniformách,“ psal po letech Mikolášek. Když se vysoké panstvo trousilo ve tři hodiny odpoledne k místu v lese, kde byla připravena bohatá tabule, při níž Jan pomáhal, náhle zahradník spatřil po svém boku císaře Františka Josefa I. Poznal ho díky přeuctivému chování přítomných, ale také podle nesčetných obrázků, které dříve viděl.

Ve svých pamětech se Jan o svém soukromí příliš nerozepisoval. Nicméně jednu historku zaznamenal. Psal se rok 1911 a mladý rokycanský pomocník prožil na Schlosswaldu svou první milostnou zkušenost, jeho vlastními slovy „to, co tolik lidí pokládá za vrchol života“. Jedné teplé jarní noci si vyšel do zahrady. Lehl si na znak do trávy, pozoroval úplněk a krásně viditelnou Mléčnou dráhu. Vzpomínal na své Rokycany a na maminku, která byla teprve pár let vdovou a na krku měla čtyři nezaopatřené děti. Od tragického úmrtí svého otce nejezdil Jenda domů na Vánoce, měl strach ze smutné rodinné atmosféry, raději byl na Štědrý den sám, byť jej často probrečel. Matce však pravidelně posílal třicet zlatých na přilepšenou, což vystačilo na slušnou obživu pro jednoho člověka na jeden až dva měsíce. Najednou uslyšel kroky a urychleně se zvedl z trávy. „To jste mě polekal, můj bože!“ ozval se ženský hlas. Byla to jedna ze zámeckých pokojských, plavovlasá Maďarka, jejíž krásy si Mikolášek všímal od prvního dne, kdy přijel na Schlosswald. Tato žena, pracující jako vyšíváčka jemného prádla, se šla projít, protože ji bolela hlava a nemohla usnout. Chvíli si povídali a hleděli přitom na noční oblohu. „Mluvila rozkošnou slepeninou maďarštiny a jakéhosi příšerného německého dialektu. Rozuměl jsem tomu málo,

spíše jsem jen domýšlel, ale to bylo vedlejší, hlavní byl ten měsíc, hvězdy, mých dvaadvacet let a krásné děvče vonící půvaby své ženskosti tak blízko mne. Než jsem se vzpamatoval, než jsem si uvědomil, co se děje...“, popisoval Jan své první milostné zážitky.

Později se dozvěděl, že nešlo o náhodné setkání v parku, ale o cílenou návštěvu slečny, která si na něj myslela. Krásné Maďarky měl chvíli plnou hlavu, ale spokojenější se cítil na osamělých toulkách v lese, kde pozoroval ptáky, motýly a květiny. Cítil, že milostné štěstí nemůže být nikdy tak trvalé, jako je štěstí tiché pohody v přírodě a přemítavé osamělosti. Překvapivě si oddychl, že nebylo pokaždé času na „takové“ večery.

Poprvé před soudem

Mikolášek ve svých pamětech vzpomínal na svá učednická léta jako na dobu poctivé dřiny, ovšem také bohatou na zážitky. Vše ale nemuselo být tak krásné a bez poskvrný. Šokující je novinový článek z ledna 1912, který Mikoláška popisuje jako bezskrupulózního zloděje. Jméno začínajícího bylináře se tehdy poprvé objevilo v denním tisku a byla to premiéra neslavná. *Český denník* napsal:

POBERTA – ZLOČIN KRÁDEŽE

Příležitost dělá zloděje, praví náš lid a rčení to se vyplnilo na 22letém zahradnickém pomocníku Janu Mikoláškově. Na jaře pracoval v Písku a tu odcizil inženýru Zbirovskému tři begonie a panu Fiedlerovi zahradnické nůžky. První pokus se mu zdařil, a záhy provedl druhou krádež. Bytné paní Vaňkové odcizil zlatou desetikorunu a stříbrný řetízek, který byl jí však později

vrácen. Z Písku odjel do Zdic, kde pracoval u zahradníka Macourka. Tomu odcizil 55 kusů sazenic, které ve dvou koších zaslal do Rokycan ke zpeněžení.

V domovské obci své v Rokycanech vlezl dne 29. května oknem do bytu strojníka Stehlíka, kde odcizil různé skvosty a peníze v částce 390 korun. Skvosty zastavil v Praze, peníze utratil.

V říjnu přijal Mikolášek místo v hotelu Hany Nové v Táboře, zde zahradničil, vypomáhal při různých pracích a bral, kde se dalo. Odcizil zajíce, vejce, cibule, vidličky, ubrousky, šatstvo, střevice, peníze, naložené okurky i slanečka. Neušetřil nikoho, okradl hoteliérku, sklepníky, pokojskou, ba jednomu z hostů odcizil i hůl se stříbrným kováním.

Z činů těchto, k nimž se doznal, zodpovídal se před čtyřčlenným senátem a byl odsouzen do těžkého žaláře na tři měsíce, zostřeného třemi posty. Soud přihlížel k četným polehčujícím okolnostem a hlavně k tomu, že škoda byla částečně poškozeným nahrazena.⁹

Co se přihodilo, že se Jan Mikolášek dopustil takového zkratu, není jasné. Muselo k tomu dojít těsně po skončení služby na Schlosswaldu, nebo musel zámek nějak záhadně opouštět. Byl tedy poprvé trestán.

Psal se rok 1912. Slavný zaoceánský parník Titanic klesl na mořské dno a Evropa ještě neměla tušení, že za pár let se přizpůsobí strašlivá válečná pohroma.

Zahradník Mikolášek se opět držel v blízkosti habsburských monarchů a staral se o jejich zahrady. Tentokrát působil ve službách arcivévody Rainera Ferdinanda Habsbursko-Lotrinského.¹⁰ Starý vévoda vlastnil ve Vídni krásný

⁹ Poberta – zločin krádeže. *Český denník*. 3. 1. 1912, 1(3), 5. ISSN 1801-2620. (V názvu periodika se tehdy opravdu objevuje podoba *denník*.)

¹⁰ Arcivévoda Rainer Ferdinand (1827–1913) byl jedním z nejpopulárnějších členů habsburského rodu. Mikolášek o něm mylně uvedl, že byl bratrem císařovny Alžběty, zvané Sisi. Ve skutečnosti byl jeho

zámek Wilhelminenberg se zahradami a pobýval zde se svou manželkou. Mikolášek měl z urozeného páru stejný dojem jako z majitelů Konopiště. Tedy pan arcivévoda byl výborný člověk a ke svým zaměstnancům se choval slušně, zatímco jeho choť byla semetrika. Rainer se zahradami procházel sám, bez obvyklých hlídačů. Trpěl sennou rýmou a tajně pral své kapesníky. Jeho vznešená manželka byla pravým opakem. Pyšná a nepříjemná dáma, snažící se navodit ušlechtilý dojem. Pokud šla na procházku ona, vše muselo být zařízeno, aby nepotkala nějakého služebníka. Obklopena byla jen chichotajícími se dvorními dámami.

Vídeň Mikoláškovu učarovala. Město oplývalo několika nádhernými parky a rozlehlými císařskými skleníky, které byly přístupné za deset haléřů. Jan prochodil hodiny po kolonádách u Dunaje. Rád se uchyloval na hlavní hřbitov v Simmeringu, protože i ten byl skvěle upraven a honosné hrobky a kaple se pyšnily bohatou květinovou výzdobou.

Jednoho dne se dozvěděl, že ve štýrském městečku Mariazell, slavném poutním místě asi 150 km daleko od Vídně, vykonává svoji léčitelskou praxi „zázračný lékař“ Valentin Zeileis z Gallspachu¹¹. Jeho vila byla stále obležena zástupy nemocných z celé Evropy.

Ačkoliv si zpočátku nedělal iluze, že se ke slavnému léčiteli dostane, přesto se mu v jeden okamžik poštěstilo. Mikolášek starého pána poslouchal velmi pozorně.

„Víte, mladý muži, sledovat zákony Boží v přírodě není každému dáno. Je zajímavé, že lidé nemají rádi to, co nejvíc potřebují, šlapou po tom přímo a vůbec si nejsou vědomi, co všechno jim příroda dává. Voda, slunce a vzduch

příbuzným císař František Josef I., neboť oba měli společného předka v osobě císaře Leopolda II.

¹¹ Valentin Zeileis z Gallspachu (1873-1939) je považován za průkopníka elektrofyzikální terapie.

dohromady s tím, co pod sluncem roste, to je to ohromné bohatství, kterému se lid sám vzdaluje,“ promlouval mistr k mladému zahradníkovi. Na Mikoláška udělalo setkání veliký dojem.¹²

Lidmi oblíbený arcivévoda Rainer brzy zemřel a Mikolášek se po letech prací na zámeckých zahradách v cizině vrátil zpátky do Čech.¹³ Z nějakého důvodu zamířil do Prahy. Snad proto, že v Rokycanech mezitím rozjel zahradnictví starší bratr Pepík a s ním pracovat nechtěl.

Odjezd na frontu

Začínal neblahý rok 1914. Jan si našel práci jako vrchní zahradník u firmy Karla Nedvěda v Praze na Letné. Zahradnictví pana Nedvěda stávalo hned vedle starého fotbalového stadionu A. C. Sparta a Mikolášek mohl využívat pracovní byt v nedaleké Letohradské ulici čp. 56. Oproti Vídni to byl trochu šok. „Útulnost a čistota jsou dvě věci, které odlišují byt od chléva. Zde chyběly obě tyto vlastnosti. Vždycky se ve Vídni říkávalo, že zaměstnanci v Čechách jsou na tom mnohem hůře, a zde jsem to viděl na vlastní oči,“ učinil závěr Mikolášek. V hlavě měl stejně jen bylinky a Valentina Zeileise.

Veškeré možné plány a představy však zhatila událost světového významu. Mikoláškův nedávný zaměstnavatel a následník habsburského trůnu podlehl i se svojí chotí v Sarajevu atentátu. V červenci 1914 vyhlásilo

12 Zeileis se Mikoláška mj. dotazoval, jak to, že nebyl odveden do armády. Jan prohlásil, že má v nepořádku srdce. „Srdce že vás zlobí?“ opáčil starý léčíteľ a myslel si své.

13 Stalo se tak dne 30. 12. 1913.

Rakousko-Uhersko válku Srbsku a vypukl tak největší válečný konflikt v dějinách lidstva. Na konci měsíce proběhla všeobecná mobilizace, a jelikož byl Mikolášek ročník 1889, musel narukovat. Dlouho se však domníval, že odvod ve Vídni jej od vojny uchrání, když se protekcí vrátil ke své zahradnické práci.

Podzim 1914 strávil ještě v Bubenči, ale před svátkem sv. Mikuláše byl v Rokycanech odveden. Povolání k 88. berounskému pěšímu pluku obdržel v lednu 1915. Dva měsíce strávil ještě v pražských kasárnách, díky svým známostem se dostal k trénu, tedy vojenskému zásobování neboli vozatajstvu. V březnu již pluk maširoval přes Žižkov až do Úval u Prahy. Hrála při tom vojenská kapela. Po krátkém odpočinku se vojáci naložili do hytláků (vagonů bez oken) a vlak vyrazil přes Budapešť do Karpat. Cesta byla chmurnou předzvěstí následujících událostí. Co nevidět, ocitl se Mikolášek uprostřed pekla východní fronty. Zatím pomáhal kuchařům, hlídal proviant a měl na starosti deset mužů a deset koní, které musel stůj co stůj dostat až k předním zákopům. Jídlo však chutnalo mizerně a bylo jej málo. Občas některý z vojáků vylil zkaženou šlichtu na zem a pak byl Mikolášek svědkem toho, jak ji snědl někdo jiný. Kořalku a rum svým spolubojovníkům rozléval o sto šest. Každý voják musel mít svoji míru otupělosti a zapomenutí, aby šel statečněji umírat. Jeden kůň nesl kořalku, druhý pytle s chlebem, třetí vezl salám, čtvrtý rýžovou polévku a tak dále.

Jednou musel Jan koně rychle obrátit nazpátek, protože potkával prchající vojáky, kteří se dostali do divoké řeže. Velitel rozhodl, že trén musí zpátky, ale Mikolášek je nezvládl odvést tak rychle. Jeden kůň se zasekl, propadl skrze led do jakéhosi jezírka a stáhl svého pána s sebou. Mikolášek si z toho odnesl pořádný zápal plic, neboť mrzlo.

Ležel v košatině na slámě a přemýšlel, jestli umře, nebo se z toho dostane. Poprosil chlapce, aby mu sehnali med či cukr a trochu fenyklu. Nadrtit, hodit do vody, k tomu horké mléko. Snažil se navíc jíst prášek z vaječných skořápek, prý aby pomohl plicím. Chvilí se naivně domníval, že by se mohl dostat z fronty pryč. Brzy se ale postavil na nohy a musel zpátky plnit svoji roli v armádě.

Jaká strašná změna to byla! Před několika měsíci se ještě procházel mezi záhony hortenzií na zámku ve Vídni, a teď se krčil v rozbahněných zákopech s bajonetem v ruce. Zažil situaci, jak se vojenští lékaři naklánějí nad umírajícím vojákem, načež pár minut po smrti byl vysvěčený chudák vhozen do jámy a zasypán vápnem.

V dubnu 1915 Rusové napadli rakouské linie u Dukelského průsmyku (kde probíhaly rovněž lité boje za druhé světové války) a bojovalo se na bajonety, muž proti muži. Mikolášek měl nařízeno vést koně po levém okraji lesa a poté úzkou pěšinou nad hlubokou propastí, kam bohužel tři koně spadli. Jeden z nich se jmenoval Karel. Mikolášek jen marně lomil rukama a slzy se mu draly z očí, když viděl, jak zvíře dodělává na dně propasti. Všude okolo byla slyšet děla, kulomety, země se trásla, do toho nářek, výkřiky a chroptění vojáků.

Nebyl čas na sentiment, muži pochodovali dále. Tu najednou Mikolášek pocítil vůni masti, kterou se Rusové mazali proti hmyzu a jejíž pach dobře znal. Díky tomu si muži včas lehli na zem a minuty se nehýbali. Brzy zjistili, že se nacházejí v ruských pozicích, a únik se podařil v poslední chvíli. Ovšem bez koní a jídla, které padlo za oběť Rusům. Těm se navíc podařilo zajmout dva muže. Frontové velitelství brzy zjistilo, co se přihodilo, a večer začal raport. Mikolášek byl odsouzen k jakémusi trestu přivázání ke kolu vozu po dobu osmi minut.

„Po třech dnech relativního klidu si nás všechny svolali a měli k nám dlouhou řeč o povinnostech vojáka, o tom, jak nesmírně krásné je ztratit pro Jeho Veličenstvo nějaký hnát, nebo dokonce život,“ ironicky vzpomínal Mikolášek a pokračoval v líčení strašlivých událostí, které jej budily ze snu ještě mnoho let po válce:

Všichni jsme věděli, co to znamená, že za chvilku naše řady prořidnou. Někteří vojáci bědovali, jiní se třáslí, otcové rodin lomili rukama a v duchu se loučili se svými drahými. Potom byla hromadná zpověď. Řež začala o půlnoci, nikdy na tu noc nezapomenu. Granáty jen pršely, kamarádi okolo mě padali jako podseknutí a v rámusu palby a za řevu zraněných a chropotu umírajících táhli jsme vpřed tmou pod břehem nějaké řeky. Kamarády jsem viděl kolem sebe umírat v hrozných mukách, některé roztrhané granáty, ležela z nich střeva a ještě křičeli a prosili. Jiní mávali a cukali pahýly uražených nohou a rukou. Sám jsem nedal ránu ze své pušky. Již před tím jsem se rozhodl, že musím tato muka nějak ukončit, nebo se zblázním, nebudu-li sám zabít.¹⁴

Hlavou mu ještě probleskla vzpomínka na matku, měla ve válce čtyři své syny.

Bylo to již neúnosné a Mikolášek se chtěl z haličské fronty dostat za každou cenu. Sebral odvalu k zoufalému činu. V květnu 1916 byli vojáci hnáni do šestého frontového útoku. Mikolášek se chtěl šílené a marné ofenzivě vyhnout jakýmkoliv způsobem. Rusové stáli na vyvýšeném pahorku a nepřátele kropili kulometnou palbou. Dva spolujoovníci měli z deště kulek zpřerážené nohy a nemohli z místa. Leželi a čekali, až je dorazí další kulka. „Co se má stát, stane se,“ blesklo Mikoláškovi hlavou a chystal

14 MIKOLÁŠEK, Jan. *Mé paměti*. Jenštejn: 1954 (nevydáno), s. 121.

se střílet do vlastní nohy. Musel si dát záležet, aby zranění působilo autenticky, tedy že si jej nepřivodil sám. Vojenští lékaři byli krajně nedůvěřiví, a pokud se ukázalo, že vojáka střelil smluvený kamarád, mohl za to být raněný chudák popraven. Krve bylo všude v okolí dost, a tak si Mikolášek pomazal kalhoty krví z rozdrcené nohy nějakého ubožáka, koleno si ovázal připraveným fáčem a začal se s nářkem belhat zpátky. Nohu měl ještě zdravou. Narazil na dvě linie vojenských četníků, kteří měli údajně střelit každého vojáka vracejícího se dozadu, tedy utíkajícího z boje. Když ovšem viděli kulhajícího muže prosáklého krví, nechali jej projít a ukázali směrem k potoku, kde se měla nacházet sanitka. Jeden z nich dal raněnému loknout proviantu a nabídl mu krajíc chleba. Mikolášek se dobelhal k potoku a vlezl do houští. Teď bylo nutné si opravdu přivodit ono zranění. „Dej mi Pánbůh sílu a štěstí,“ pomodlil se a vsunul do karabiny ruskou patronu, ze které předtím usypal trochu střelného prachu. Moc dobře od jiných vojáků věděl, že pokud bude rána ožehnuta prachem, je zřejmé, že ke zranění došlo zblízka, a půjde před polní soud. Nikdo nebyl poblíž. Rána vyšla. Adrenalin zřejmě způsobil, že bolest nebyla tak hrozná, jak očekával, akorát si pochroumal malíček u ruky. Dobelhal se pak do vojenského obvaziště, kde se na něho přišel podívat polní doktor. „Sundej to,“ nařídil Mikoláškoví, aby sejmul z nohy obvaz. „No, no, no,“ zdvihl zrzavý fousatý chlapík obočí a pokračoval, „kdopak ti to udělal?“ Mikolášek začal vyprávět připravenou historku, dostal se pod skálu, byla tma a najednou... „Počkej, nežvaň moc,“ prohlásil felčar a zavolał druhého. Oba s nedůvěrou hleděli na ránu. V Mikoláškoví byla malá dušička a v momentě, kdy se domníval, že je vše ztraceno, nevědomky ukázal svůj poraněný zkrvavený malíček a tvrdil, že stál v cestě kulce. Kombinovaná lež mu zachránila život, ovšem jeden

z lékařů chtěl malíček na místě amputovat. „Nedělejte to, vždyť přiroste,“ volal zděšený Mikolášek. „Nekřič, nic to není,“ řekl felčar, „za čtrnáct dní půjdeš znovu na frontu.“ Nakonec si lékař dal říct, odložil nůžky a plandající malíček ovázal. Mikoláška poslali do nedaleké polní nemocnice. Slova lékaře o návratu na frontu byla ale dostatečný strašák, aby se rozhodl, že do nemocnice nepůjde. Dozvěděl se o místě, kde nakládají raněné do lazaretních vlaků, šlapal tedy několik kilometrů po jakési silnici a snažil se u místních vyžebrať nějaké jídlo. V jedné obci nepozorovaně ukradl kus špeku, chleba, čokoládu a láhev kořalky. Po mnoha hodinách dosáhl městečka s nádražím, kde na nosítkách, ale i na zemi leželo množství raněných a padlých. Připletl se mezi lehčeji zraněné, kteří nastupovali do vlaku mířícího do neznámé destinace. Bylo odpoledne a vlak vyrazil až před půlnocí. Brzy ráno roznášela sestra čaj a zákusky, ale v patách měla vojáky, kteří po raněných požadovali propouštěcí lístek z nemocnice. Mikolášek se vymluvil, že mu taška s lístkem byla ukradena v době, kdy ležel po zranění v mdlobách. Lež pomohla a mohl jet dál. V šest ráno vystoupili v Nitře. Raněné odváděli do karanténní stanice, ale znovu chtěli lístek. Mikolášek opakoval svoji pohádku, následně byl převázán a musel se dostavit do kanceláře sepsat přísný protokol a pak zpátky na frontu. Nakonec ale vše dopadlo dobře. Narazil na dobrého člověka, mladého Rakušana, který už na frontě ztratil dva bratry. Mikoláškově se podařilo vzbudit u muže důvěru podpořenou několika korunami, které vytáhl z kapsy. Rakušan vyndal ze zásuvky nějaký prášek, uhnětl dvě kuličky z chlebové střídy a podal jej Mikoláškově slovy: „Jistě mě nezradíš. Jednu spolkně teď a druhou v šest večer.“ Mikolášek se zařídil podle jeho rad – brzy dostal horečku a průjem, k tomu nemohl v noci spát. Dobrý Rakušan se jmenoval Albert a nakonec

Mikolášovi vyvolal umělou žloutenku, takže jej převezli na jiné oddělení. Mladý simulant strávil v tomto lazaretu více jak dva týdny, než byl eskortován do nemocnice ve Svatém Hypolitu (Sankt Pölten) v dnešním Rakousku. Zde se lékaři velice divili, cože se malíček ještě nezahojil. Mikolášek však vždy na toaletě sundal obvaz, setřel mast, prst si pomočil a ránu posypal paprikou. To dělal dvakrát denně. Kromě toho si koupil v hokynářství česnek a křoupal jej se sodou. To je znamenité na vzbuzení mírné horečky, kterou si takto stále udržoval. Poradil mu to nějaký simulant, který se tím zbavil fronty nadobro.

Tři měsíce Mikolášek švejkoval v rakouské nemocnici a chválil si tamní stravu. Celou tu dobu udržoval písemný styk se svým pražským zaměstnavatelem, který se staral, jak mohl, jenže protekce byla marná (po několika provalených aférách). Jednoho krásného dne se Mikolášek v kanceláři dozvěděl, že jej přijímá vojenská nemocnice na Smíchově, pozdější Štefánikova kasárna. Vyrazil přes České Budějovice do Prahy. Tradičně, po mikoláškovsku opět nedorazil do cíle. V jihočeském městě „omylem“ skočil do špatného vlaku na Plzeň. Záměrem bylo stavit se v Rokycanech za svojí maminkou, kterou dlouho neviděl. Celou tu dobu byl svědkem násilí. „Kdybych nebyl tak důkladně poznal, co je to lidská bída a bezmocnost, snad bych se ani nebyl vrhl později na dráhu léčitelskou.“

Na plzeňském nádraží si vyslechl první nadávky vojenské hlídky. Mikolášek se z toho tradičně vykecal: „Copak mohu za to, že mě do tohoto vlaku v Budějovicích posadil nějaký hloupý konduktor?“ Vojáci strčili vykutáleného Mikoláška do vlaku směrem na Prahu a průvodčímu nařídili, aby pasažér vystoupil až v cíli. Ten samozřejmě vyskočil v Rokycanech na perón a nakonec se dostal domů k matce. Vojenské hlídce v Rokycanech musel slíbit, že odjede

příštím vlakem. Okamžik shledání byl velice šťastný, strávil zde celý den. Když nazítří přijel Mikolášek do Prahy a byl hubován jakýmsi svobodníkem, že dorazil tak pozdě, strčil muži do dlaně zlatku a vesele jej vyzval: „nemluvejte a zaveďte mě k mé posteli.“ Tady se Jan pevně rozhodl, že zbytek války prošvindluje.

Přednostou chirurgického oddělení nemocnice byl doktor Chrdlín, který si Mikoláška oblíbil ze dvou důvodů. Jednak měl Jan rád čistotu, jednak se nabídl, že bude pomáhat jako jídlonoš. Jídla měl dostatek, něco mu nosili lidé od Nováka z Letné, pro kterého dříve pracoval, a v podstatě to byla nekonečná ulejvárna. Zranění se nechtělo hojit, ale šéf oddělení nebyl žádný hlupák a Mikoláška brzy prokoukl: „Milej zlatej, nakonec bychom byli oba dva zavření, zkuste to zase chvilku pro změnu s kolegou Jeřábkem na interně.“

Mikolášek si tu hnětl podobné kuličky jako v Rakousku, aby mu občas přeci jen bylo doopravdy zle a zvýšil si teplotu, jenže lékaře Jeřábka rovněž neošálil. „Vám nic není, nanejvýš byste potřeboval nějaké děvče,“ řekl mu při prohlídce. Kupodivu ani tento doktor nezpůsobil Mikoláškovy žádné problémy. Horečky se najednou zase vracely. Bylo vhodné vykourit pár doutníků namočených v octě. Doktor Chrdlín měl shodou okolností dům u Stromovky a docela by se mu hodil zahradník. Ven ze špitálu se Mikoláška také snažil dostat zmíněný majitel zahradnictví Novák a pak jedna hraběnka z rodu Coudenhove, kterou Jan znal z Budapešti. Tato dáma byla zároveň předsedkyní rakouského Červeného kříže. Ačkoliv se o ní šušovalo, že si v této organizaci jen obohacuje vlastní kapsu, čas od času navštívila nemocné vojáky a rozdala jim drobné dárky. Když přišla k Mikoláškově posteli, po chvilce si vzpomněla, odkud mladého muže zná. Vzbudilo to malou senzaci. Obyčejný voják a jaké má známosti!

V dubnu 1917 se rakouský erár rozhodl, že má vojína Mikoláška tak akorát dost, a lazar byl volán k superarbitraci. Lékaři jej skutečně uznali neschopným vojenské služby, ovšem propustili ho domů s poznámkou, že může být případně odveden znovu. Mikolášek ihned odjel do Rokycan a věřil v brzký konec války, stejně už pomalu nebylo co jíst. Na venkově se žilo trochu lépe, zahradníci měli vždy nějakou tu zeleninu. Navíc hraběnka Coudenhoveová tehdy Mikuláškově posílala do Rokycan i finanční hotovost.

Zahradnictví

Okolnosti tomu chtěly, nebo to byl osud, že starší bratr Pepík podlehl zranění na frontě. Pochován byl v rakouském Linci v přítomnosti rodiny. Jenda tedy po bratrovi převzal malé zahradnictví a navázal na jeho činnost. V létě 1917 sice stále zuřila válka, ale Jan už řešil starosti spojené s provozem své živnosti. Nemohl třeba sehnat květináče. Jezdil pro ně až do Plzně, stejně tak pro mašle a pentličky. Za války byla nouze téměř o vše a lidé neměli náladu ani finance, aby si kupovali květiny. Následkem nedostatečného dovozu zboží byl nucen svůj obchod na čas uzavřít. Za nějakou dobu, během podzimu 1918, se situace zlepšila. Provozoval již květinářství (říkal tomu „květinaová sín“) a obchod se zeleninou. Lákal zákazníky na „zelí výborné jakosti“. Zaměstnával prodavačku a učeďníka a zavedl si drahé elektrické osvětlení výlohy. Také připravoval ozdoby pro auta, zdobil zejména otevřené taxikářské vozy. Chystal rovněž kytice pro taneční zábavy, hostiny, jubilea, svatby a pohřby. Opoďál přitom stáli berní úředníci a sledovali jeho obchody, aby mu mohli vyměřit